

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

УДК 336.143

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-54-117-123>

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В КРАЇНАХ З РОЗВИНУТОЮ ТА ТРАНСФОРМАЦІЙНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Арістов Ю. Ю.

Актуальність теми дослідження. Розвиток суспільних відносин зумовлює потребу формування та реалізації бюджетної політики на якісно новому рівні, зокрема шляхом узагальнення та систематизації провідного досвіду країн з розвинутою та трансформаційною економікою.

Постановка проблеми. Вагомими завданнями в умовах сьогодення є: підвищення ефективності інструментарію бюджетної політики, забезпечення бюджетної стійкості та збалансованості; оптимізації структури дохідної та видаткової частини бюджетів усіх рівнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування та реалізації бюджетної політики в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою доволі поширена в наукових дослідженнях: Дж. Кейнса, П. Самуельсона, Ш. Бланкарта, Т. Канєвої, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, А. Мазаракі, В. Макогон, М. Пасічного, В. Федосова, І. Чугунова та інших.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Зазначені вище питання актуалізувались у зв'язку з погіршенням тренду економічного розвитку як в країнах з трансформаційною так і розвинутою економікою, що актуалізує питання розв'язання низки конкретних завдань формування та реалізації бюджетної політики.

Постановка завдання, мети дослідження. Завданнями дослідження є: розкрити сутність бюджетної політики, її ролі в регулюванні соціально-економічних процесів; дослідження особливостей формування бюджетних показників на даному етапі розвитку суспільних відносин. Метою дослідження є визначення пріоритетних напрямів бюджетної політики в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

Метод або методологія проведення дослідження. У статті застосовано сукупність методів наукового дослідження: системного підходу, структурування, синтезу та ін.

Викладення основного матеріалу (результати роботи). Розкрито сутність бюджетної політики, її роль в регулюванні соціально-економічних процесів. Досліджено особливості формування бюджетних показників на даному етапі розвитку суспільних відносин. Визначено пріоритетні напрями бюджетної політики в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в процесі формування та реалізації бюджетної політики.

Висновки відповідно до статті. Обґрунтованість формування та реалізації бюджетної політики є вагомим умовою розвитку суспільних відносин. В сучасних умовах необхідне розуміння багатогранності питань забезпечення бюджетної стійкості та збалансованості. Вагомими завданнями є підвищення якісного рівня бюджетної політики на основі узагальнення та систематизації провідного досвіду країн з розвинутою та трансформаційною економікою.

Ключові слова: бюджет, бюджетна політика, бюджетне регулювання, доходи бюджету, видатки бюджету.

ФОРМИРОВАНИЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ БЮДЖЕТНОЙ ПОЛИТИКИ В СТРАНАХ С РАЗВИТОЙ И ТРАНСФОРМАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКОЙ

Аристов Ю. Ю.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная политика, бюджетное регулирование, доходы бюджета, расходы бюджета.

FORMULATION AND IMPLEMENTATION OF BUDGET POLICY IN COUNTRIES WITH A DEVELOPED AND TRANSFORMATIONAL ECONOMY

Aristov Yurii

Relevance of the research topic. The development of social relations dictates the need for the formation and implementation of budget policy at a qualitatively new level, in particular by summarizing and systematizing the leading experience of a country with a developed and transformational economy.

Problem setting. Important tasks in today's conditions are: increasing the effectiveness of the budget policy toolkit, ensuring budget stability and balance; optimization of the structure of income and expenditure parts of budgets at different levels.

Analysis of recent research and publications. The problems of the formation and implementation of budget policy in countries with developed and transformational economies are quite widespread in scientific studies: J. Keynes, P. Samuelson, S. Blankart, T. Kanevoj, L. Lysiak, I. Lukyanenko, A. Mazarakı, V. Makogon, M. Pasichny, V. Fedosova, I. Chugunova and others.

Isolation of unexplored parts of the general problem. The above-mentioned issues became relevant in connection with the deterioration of the trend of economic development both in countries with transformational and developed economies, which actualizes the issue of solving a number of specific tasks of the formation and implementation of budget policy.

Setting the task, the goal of the research. The tasks of the research are: to reveal the essence of budget policy, its role in regulating socio-economic processes; study of the peculiarities of the formation of budget indicators at this stage of the development of social relations. The purpose of the study is to determine the priority areas of budget policy in countries with developed and transformational economies.

Method or methodology of research. The article uses a set of scientific research methods: system approach, structuring, synthesis, etc.

Presentation of the main material (results of work). The essence of budget policy, its role in regulating socio-economic processes is revealed. Peculiarities of the formation of budget indicators at this stage of the development of social relations have been studied. The priority areas of budget policy in countries with developed and transformational economies have been identified.

Field of application of results. The results of the study can be used in the process of formation and implementation of budget policy.

Conclusions according to the article. The validity of the formation and implementation of the budget policy is an important condition for the development of social relations. In modern conditions, it is necessary to understand the multifaceted nature of the issues of ensuring budgetary stability and balance. Important tasks are to raise the quality level of budget policy based on the generalization and systematization of the leading experience of countries with developed and transformational economies in this field.

Keywords: budget, budget policy, budget regulation, budget revenues, budget expenditures.

JEL Classification: G18, H63.

Актуальність теми дослідження. Бюджетна політика відіграє вагому роль у стимулюванні економічних процесів шляхом спрямування бюджетних ресурсів на модернізацію економіки її інноваційного оновлення. Розвиток суспільних відносин зумовлює необхідність забезпечення скоординованості та адаптивності регулятивних заходів бюджетної політики внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища. Важливо своєчасно і виважено оцінити вплив бюджетної політики на забезпечення макроекономічної стабільності, рівень економічного зростання. Бюджетна політика має бути взаємоузгодженою із стратегічними цілями соціально-економічних перетворень, спрямовуватись на створення належних умов для поглиблення взаємодії держави і суспільства, підвищення рівня добробуту громадян. Перехід до інноваційної моделі розвитку економіки, розширення і поглиблення інтеграції може виявитися успішним лише в тому випадку, якщо буде проходити на основі реалізації обґрунтованої бюджетної політики з урахуванням провідного досвіду як країн з розвинутою так і трансформаційною економікою.

Ступінь дослідження даної проблеми вченими. Серед вагомих досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених щодо формування та реалізації бюджетної політики слід назвати праці Дж. Кейнса. На його думку бюджетна політика може мати значний вплив на сукупний попит та обсяг виробництва в складних економічних умовах, її спрямованість на проведення всебічної модернізації вітчизняної економіки забезпечує поліпшення інвестиційного клімату. Проте, важливим завданням є чітке обґрунтування ролі органів державної влади для забезпечення ефективності здійснення даних заходів[1]. Кейнсіанські ідеї були розвинуті у працях П. Самуельсона. Основна особливість даних ідей полягала в розгляді функціонування економічної системи в

цілому. Разом з цим вагома увага приділялась аналізу державних доходів та витрат[2]. Ш. Бланкарт визначає «державні фінанси є головною підсистемою фінансової системи країни, від обґрунтованості бюджетної політики залежить ступінь досягнення суспільних інтересів»[3]. Бюджетна політика як багатогранний інструмент регулювання соціально-економічного розвитку країни розкривається у дослідженнях Т. Каневої, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, А. Мазаракі, В. Макогон, М. Пасічного, В. Федосова, І. Чугунова. Зокрема визначається, що «сутність бюджетної політики як складової суспільно-економічних відносин полягає у сукупності відповідних форм взаємозалежностей та взаємовпливів економічних, правових, політичних, інституційних компонентів бюджетного простору та інституційного середовища суспільства у процесі формування бюджету й використання бюджетних коштів для досягнення стратегічних цілей і основних завдань розвитку суспільства»[4]; «циклічність економічних процесів зумовлює необхідність адаптації складових бюджетної політики до змін фінансово-економічних умов. В зв'язку з цим важливо своєчасно і виважено оцінити вплив екзогенних та ендогенних факторів на інституційні компоненти бюджетного простору, динаміку їх розвитку. Бюджетна політика має бути взаємоузгодженою із стратегічними цілями економічних перетворень, спрямовуватись на створення належних умов для поглиблення взаємодії держави і суспільства, підвищення рівня і якості життя населення[5]; характер та ступінь впливу податкових і бюджетних інструментів на економічний розвиток залежить не лише від обсягу перерозподілу валового внутрішнього продукту через систему публічних фінансів, але і моделі бюджетно-податкової архітектури відповідної країни [6-9].

Разом з тим, в сучасних умовах розвитку суспільних відносин актуалізувались питання підвищення якісного рівня бюджетної політики, обґрунтованості її інструментарію, забезпечення його адаптивності до соціально-економічних процесів.

Метою дослідження є визначення пріоритетних напрямів бюджетної політики в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

Завдання дослідження. Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: розкрити сутність бюджетної політики, її ролі в регулюванні соціально-економічних процесів; дослідити особливості формування бюджетних показників на даному етапі розвитку суспільних відносин.

Методи дослідження. У даному дослідженні використано системний метод: при розкритті сутності та ролі бюджетної політики на даному етапі розвитку суспільних відносин. Метод структурування застосовано з метою узагальнення та систематизації досвіду країн з розвинутою та трансформаційною економікою. Метод наукового абстрагування, синтезу використано при розкритті пріоритетних напрямів бюджетної політики.

Результати дослідження. Бюджетна політика є динамічним інституційним процесом, який полягає в здійсненні сукупності відповідних форм взаємозалежностей та взаємовпливів економічних, правових, політичних, інституційних компонентів бюджетного простору та інституційного середовища суспільства у процесі формування бюджету й використання бюджетних коштів для досягнення стратегічних цілей і основних завдань розвитку суспільства. Бюджетна політика визначає можливість кількісного і якісного впливу системи бюджетного регулювання на економічне середовище. Кількісний вплив характеризується обсягом і пропорціями мобілізованих і перерозподілених бюджетних коштів. Залежно від обсягу і об'єкта вилучення грошових коштів у розпорядження держави, обсягів і структури бюджетних витрат формуються можливості розширення виробництва, тощо. Якісний вплив пов'язаний з можливостями впливу через конкретні види та структуру надходжень і витрат бюджету на економічні інтереси суб'єктів господарювання та домогосподарств. Зазначений вплив сприяє перетворенню доходів та витрат бюджету в стимули розвитку економіки, її диверсифікації та якісного оновлення інфраструктури життєзабезпечення[5,6].

Визначається, що існує нелінійна залежність між економічним зростанням та межами його державного регулювання, яка зазвичай аналогічна інвертованій U-образній кривій і використовується для визначення оптимальної частки державних видатків; дієве державне регулювання, зокрема у сфері бюджетної політики сприяє підвищенню продуктивності праці та прискоренню темпів економічного зростання, разом з цим державне регулювання не сприяє економічному зростанню, якщо перевищує певний граничний рівень державного капіталу. У той же час важливими питаннями є розробка нових підходів щодо формування бюджетної політики, розкриття її пріоритетних напрямів з врахуванням глобалізаційних процесів, здійснення оцінки її впливу на економічне зростання[7-9].

Сучасні економічні процеси обумовлюють необхідність застосування дієвих інструментів бюджетної політики щодо доходної та видаткової частини бюджету, дефіциту бюджету та державного боргу. Разом з цим, для прийняття ефективних рішень щодо формування бюджетної політики необхідна прогнозна оцінка бюджетних параметрів, яка базується на прогнозних макроекономічних показниках соціально-економічного розвитку країни, інструментів та важелів податкової політики.

Багато із проблем, які доводиться вирішувати країнам з розвинутою економікою у зв'язку з фінансово-кризовими процесами які впливають на бюджетну стійкість та стабільність подібні з проблемами, які існують в країнах з трансформаційною економікою. Зокрема, вагомими завданнями фінансово-бюджетної політики держав-членів Європейського Союзу визначено необхідність здійснення заходів для прискорення економічного зростання, стимулювання інновацій, створення робочого середовища більш сприятливого для розвитку малого та середнього бізнесу.

Не дивлячись на відмінності щодо структури державних доходів та витрат між країнами Європейського Союзу відмічається зменшення середнього відхилення по бюджетним показникам, що свідчить про те, що

процес конвергенції здійснює вагомий вплив на бюджетну політику. Разом з цим, вагомим завданням бюджетної політики країн Європейського Союзу є зменшення рівня волатильності економіки шляхом врахування при обґрунтуванні пріоритетів бюджетної політики з метою її використання в антициклічних цілях концепції розриву валового внутрішнього продукту. При від'ємному розриві валового внутрішнього продукту рекомендується здійснювати стимулюючу бюджетну політику шляхом зменшення рівня податкового навантаження та зростання державних витрат, при позитивному - стримуючу бюджетну політику шляхом збільшення рівня податкового навантаження та зменшення державних витрат.

В середньому частка державних доходів у валовому внутрішньому продукті в країнах Європейського Союзу за 2010-2021 роки складає 46.04%, у тому числі за 2010-2012 роки – 45.27% за 2013-2015 роки – 46.50%, за 2016-2018 роки – 46.03%, за 2019-2021 роки 46.37. За 2010-2021 роки найбільш вагома частка державних доходів у валовому внутрішньому продукті відмічається в таких країнах як: Норвегії; Данії; Фінляндії; Франції; Бельгії. Найменша частка державних доходів у валовому внутрішньому продукті відмічається в таких країнах як: Ірландії; Румунії, Литві; Болгарії; Латвії (табл. 1).

В середньому частка державних витрат у валовому внутрішньому продукті в країнах Європейського Союзу за 2010-2021 роки складає 48.98%, у тому числі за 2010-2012 роки – 49.83% за 2013-2015 роки – 48.90%, за 2016-2018 роки – 46.83%, за 2019-2021 роки 50.37.

Таблиця 1. Частка державних доходів у ВВП країн ЄС, %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ЄС - 27 країн (з 2020 р.)	44,6	45,1	46,1	46,7	46,6	46,2	46,0	45,9	46,2	46,0	46,2	46,9
Бельгія	49,8	51,0	52,2	53,0	52,5	51,3	50,8	51,3	51,4	49,9	50,2	49,3
Болгарія	32,5	32,0	33,5	37,0	37,8	38,5	35,1	37,1	38,7	38,4	38,1	39,0
Чехія	39,5	40,5	40,8	41,4	40,5	41,3	40,5	40,5	41,5	41,4	41,6	40,5
Данія	54,0	54,4	54,5	54,6	56,4	53,2	52,4	52,3	51,3	53,8	53,8	53,4
Німеччина	43,8	44,4	44,9	45,0	44,9	45,1	45,5	45,5	46,2	46,5	46,5	47,8
Естонія	40,5	38,5	39,0	38,6	38,5	39,6	39,0	38,8	38,9	39,6	40,3	40,0
Ірландія	32,8	33,7	34,1	34,2	34,0	27,0	27,3	25,9	25,5	24,7	22,3	23,2
Греція	41,7	44,7	47,6	49,4	47,1	48,2	50,2	49,1	49,5	49,0	49,8	49,4
Іспанія	36,5	36,4	37,9	38,9	39,2	38,8	38,2	38,2	39,2	39,3	41,5	43,7
Франція	50,0	51,1	52,1	53,1	53,3	53,2	53,0	53,5	53,4	52,3	52,5	52,8
Хорватія	42,1	41,1	42,9	42,8	43,2	44,8	45,9	45,5	45,5	46,3	47,2	46,4
Італія	45,7	45,6	47,6	48,1	47,9	47,8	46,7	46,3	46,2	46,9	47,4	48,3
Кіпр	37,1	36,5	36,4	37,4	40,6	39,7	37,7	38,4	39,1	39,7	39,3	42,4
Латвія	37,2	38,0	37,4	37,3	37,3	37,2	37,5	37,9	38,5	37,6	38,8	37,6
Литва	35,5	33,6	33,0	32,9	34,1	34,9	34,5	33,6	34,5	35,2	35,7	37,7
Люксембург	41,7	42,2	42,3	42,1	41,9	41,7	41,9	42,6	45,1	45,2	43,7	43,2
Угорщина	44,4	43,8	46,8	47,4	47,3	48,4	45,0	44,3	44,0	43,9	43,4	41,1
Мальта	37,9	38,9	38,8	38,6	38,7	37,7	37,5	37,7	37,9	36,7	36,9	37,5
Нідерланди	42,8	42,7	43,1	43,9	43,8	42,9	43,8	43,8	43,8	43,9	44,1	44,0
Австрія	48,4	48,3	49,0	49,7	49,7	50,1	48,5	48,5	48,9	49,2	49,0	50,0
Польща	38,4	39,1	39,4	38,8	39,0	39,1	38,7	39,8	41,3	41,0	41,3	42,3
Португалія	40,5	42,4	42,7	44,8	44,4	43,8	42,9	42,4	42,9	42,6	43,5	45,3
Румунія	33,1	34,2	33,9	33,5	34,2	35,5	32,0	30,8	32,0	31,9	32,7	32,8
Словенія	44,6	44,2	45,4	45,7	45,3	45,9	44,2	44,0	44,2	43,8	43,5	43,9
Словаччина	34,8	37,2	36,9	39,7	40,3	43,0	40,1	38,6	38,8	39,4	39,9	40,7
Фінляндія	51,4	52,6	53,3	54,3	54,3	54,1	53,9	53,0	52,5	52,4	51,6	52,8
Швеція	50,3	49,4	49,9	50,2	49,2	49,3	50,7	50,6	50,7	49,7	49,4	49,1
Ісландія	42,1	44,0	45,1	44,7	46,1	43,1	59,0	45,4	44,8	41,9	42,1	40,4
Норвегія	56,3	57,5	57,1	55,1	54,9	55,3	55,6	55,5	56,7	58,1	55,9	59,0

Джерело: розраховано на основі даних [10].

В середньому частка державних витрат у валовому внутрішньому продукті в країнах Європейського Союзу за 2010-2021 роки складає 48.98%, у тому числі за 2010-2012 роки – 49.83% за 2013-2015 роки – 48.90%, за 2016-2018 роки – 46.83%, за 2019-2021 роки 50.37. За 2010-2021 роки найбільш вагома частка державних витрат у валовому внутрішньому продукті відмічається в таких країнах як: Франції; Фінляндії; Бельгії; Данії; Греції. Найменша частка державних витрат у валовому внутрішньому продукті відмічається в таких країнах як: Ірландії; Литві; Румунії; Болгарії; Естонії (табл. 2).

Доцільно відмітити, що бюджет Європейського Союзу в основному призначений для інвестицій. Відповідно розробляються довгострокові плани державних витрат (багаторічні фінансові рамки (MFF)). З бюджету Європейського Союзу здійснюється фінансування заходів, які варіюються від розвитку відповідних територій, збереження навколишнього природного середовища до захисту зовнішніх кордонів та прав

людини. Європейський парламент щорічно оцінює виконання бюджету попереднього року. Щорічний бюджет визначає обсяги коштів, які можна витратити в межах, узгоджених довгострокових планів державних витрат, що сприяє ефективному плануванню.

Таблиця 2. Частка державних витрат у ВВП країн ЄС, %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ЄС - 27 країн (з 2020 р.)	50,5	49,2	49,8	49,6	49,0	48,1	47,3	46,7	46,5	46,6	53,0	51,5
Бельгія	53,9	55,3	56,5	56,1	55,6	53,7	53,1	52,0	52,3	51,9	59,2	54,8
Болгарія	36,1	33,7	34,3	37,8	43,2	40,4	34,8	35,4	37,0	36,3	42,0	43,1
Чехія	43,6	43,2	44,7	42,7	42,6	41,9	39,8	39,0	40,6	41,1	47,3	46,4
Данія	56,7	56,4	58,0	55,8	55,2	54,5	52,5	50,5	50,5	49,7	53,5	50,8
Німеччина	48,1	45,2	44,9	44,9	44,3	44,1	44,4	44,2	44,3	45,0	50,8	51,5
Естонія	40,3	37,4	39,2	38,4	37,8	39,5	39,4	39,2	39,4	39,4	45,9	42,3
Ірландія	64,9	47,2	42,5	40,6	37,6	29,1	28,1	26,2	25,3	24,3	27,4	24,8
Греція	53,0	55,1	56,7	62,8	50,7	54,1	49,9	48,5	48,5	47,9	59,9	56,9
Іспанія	46,0	46,2	49,5	46,4	45,3	44,1	42,5	41,3	41,8	42,3	51,8	50,6
Франція	56,9	56,3	57,1	57,2	57,2	56,8	56,7	56,5	55,6	55,4	61,4	59,2
Хорватія	48,5	48,9	48,4	48,3	48,7	48,2	46,9	44,7	45,5	46,1	54,5	49,2
Італія	49,9	49,2	50,6	51,0	50,9	50,3	49,1	48,8	48,4	48,5	57,0	55,5
Кіпр	41,8	42,2	42,2	43,0	49,4	40,6	37,5	36,5	42,7	38,4	45,1	44,1
Латвія	45,8	42,3	38,8	38,5	38,9	38,6	37,5	38,7	39,4	38,2	43,3	45,0
Литва	42,4	42,5	36,2	35,6	34,7	35,2	34,2	33,2	34,0	34,8	42,9	38,7
Люксембург	42,0	41,5	41,8	41,2	40,6	40,4	40,0	41,3	42,1	42,9	47,2	42,3
Угорщина	48,8	49,0	49,1	50,0	50,0	50,4	46,8	46,7	46,1	46,0	51,2	47,9
Мальта	40,2	42,0	42,1	40,8	40,3	38,5	36,4	34,4	35,8	36,1	46,3	45,5
Нідерланди	48,2	47,1	47,0	46,8	46,1	44,8	43,6	42,5	42,3	42,1	47,8	46,6
Австрія	52,8	50,9	51,2	51,6	52,4	51,1	50,1	49,3	48,7	48,6	57,0	55,9
Польща	45,8	44,1	43,1	43,0	42,6	41,7	41,1	41,3	41,5	41,8	48,2	44,2
Португалія	51,9	50,0	48,9	49,9	51,7	48,2	44,8	45,4	43,2	42,5	49,3	48,1
Румунія	40,0	39,6	37,6	35,6	35,4	36,1	34,6	33,5	34,8	36,2	42,0	39,9
Словенія	50,2	50,9	49,4	60,3	50,8	48,7	46,2	44,1	43,5	43,3	51,3	49,1
Словаччина	42,3	41,5	41,3	42,6	43,4	45,7	42,7	39,6	39,8	40,7	45,3	46,8
Фінляндія	53,9	53,7	55,4	56,8	57,3	56,5	55,6	53,6	53,4	53,3	57,2	55,5
Швеція	50,4	49,8	51,0	51,6	50,7	49,3	49,7	49,2	49,8	49,1	52,1	49,5
Ісландія	48,8	50,5	47,7	46,0	45,8	43,5	46,4	44,4	43,8	43,4	50,7	49,3
Норвегія	45,4	44,2	43,3	44,4	46,3	49,3	51,5	50,5	48,8	51,6	58,5	49,1

Джерело: розраховано на основі даних [10].

З метою забезпечення фінансово-бюджетної стабільності в країнах Європейського Союзу застосовується механізм уникнення та коригування макроекономічних нерівноваг, відповідного до якого вагома увага приділяється питанням підтримання на економічно обґрунтованому рівні бюджетного дефіциту та державного боргу. Важливим завданням є врахування взаємозв'язку між бюджетною політикою та рівнем економічного розвитку суспільства. Адже економічний спад посилює потребу у залученні додаткових фінансових ресурсів. Неодмінним є і те, що вирішення багатьох соціально-економічних завдань визначається економічними ресурсами, які може спрямовувати держава на їх здійснення, та заданими параметрами для досягнення певних цілей, з урахуванням економічного розвитку в часі, тобто з урахуванням стратегії розвитку країни.

В Україні за 2010-2021 роки частка доходів державного бюджету у ВВП складає 24.42%, у тому числі за 2010-2012 роки – 22.84% за 2013-2015 роки – 23.89%, за 2016-2018 роки – 26.17%, за 2019-2021 роки 24.78. Частка видатків державного бюджету у ВВП за 2010-2021 роки складає 27.59%, у тому числі за 2010-2012 роки – 26.31% за 2013-2015 роки – 27.54%, за 2016-2018 роки – 28.19%, за 2019-2021 роки 28.31. (табл. 3).

Відповідно до Бюджетної декларації на 2022-2024 роки до пріоритетних напрямів бюджетної політики України належать: «посилення обороноздатності і безпеки держави; формування чистого та безпечного довкілля; розвиток адміністративних послуг та їх цифровізація; розвиток агропромислового комплексу; посилення енергонезалежності; створення ефективної та досконалої системи здійснення соціальної підтримки та пенсійного забезпечення населення; забезпечення якісного рівня медицини; забезпечення якісної, сучасної, доступної й інклюзивної освіти; підвищення рівня прозорості в управлінні державними фінансами [12]. Поряд з цим доцільно відміти, що починаючи з 2014 року економіка України функціонує в умовах гібридної війни. Разом з цим широкомасштабні військові дії країни-агресора на території України з 24 лютого 2022 року створили нові надзвичайні виклики для забезпечення бюджетної стійкості, стабільності та збалансованості. Збільшився рівень бюджетного дефіциту внаслідок зменшення надходжень бюджету та зростання витрат спрямованих на забезпечення обороноздатності, підтримки населення й економіки.

Таблиця 3. Частка доходів та видатків Державного бюджету України у ВВП, %

	Доходи	Видатки
2010	21,47	27,09
2011	23,32	24,72
2012	23,72	27,12
2013	22,28	26,50
2014	22,50	27,11
2015	26,89	29,01
2016	25,84	28,71
2017	26,61	28,16
2018	26,07	27,69
2019	25,10	27,03
2020	25,49	30,51
2021	23,75	27,38

Джерело: розраховано на основі даних [11].

Висновки. Дієва бюджетна політика є вагомим інструментом забезпечення макроекономічної стабільності. Досягнення стратегічних цілей економічного розвитку країни залежить від адаптивності бюджетної політики до соціально-економічних процесів. При від'ємному розриві валового внутрішнього продукту доцільним є проведення стимулюючої бюджетної політики. Обґрунтованість формування та реалізації бюджетної політики в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою передбачає підтримання на належному рівні державного боргу, дефіциту бюджету, підвищення якості управління державним боргом, врахування сукупності інституційних складових фінансово-бюджетних відносин, економічних можливостей і потенційних проблем внутрішнього та зовнішнього середовища, які визначають бюджетну архітектуру та стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країн. Важливість подальших відповідних досліджень зумовлена доцільністю підвищення дієвості бюджетної політики як вагової складової суспільного розвитку.

Список використаних джерел

1. *Kejns, Dzh. M. The General Theory of Employment, Interest and Money by John Maynard Keynes, Fellow of the King's College, Cambridge, published by Harcourt, Brace and Company, and printed in the U.S.A. by the Polygraphic Company of America, New York. 1935. URL: <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/keynes/general-theory>*
2. *Samuelson, P. Nordhaus, W. Economics 19th Edition, 2010. 1360 с. URL: <https://www.mheducation.com/highered/product/economics-samuelson-nordhaus/M9780073511290.html>*
3. *Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії / пер. з нем. С.І.Терещенко та О.О.Терещенко. К. : Либідь, 2000. 654 с.*
4. *Лисяк Л. В. Бюджетна складова реалізації домінантних напрямів суспільного розвитку: монографія. Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. 396 с.*
5. *Макогон В.Д. Бюджетні видатки у системі соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. №3 (86). С. 114–124.*
6. *Chugunov I., Makohon V. Budgetary projection in the system of financial and economic regulation of social processes. «Baltic Journal of Economic Studies», 2020, Vol. 6, N. 1, PP. 130-135. URL: <https://publons.com/publon/35206733/>*
7. *Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.*
8. *Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Institutional transformations of the public finance system. Financial and credit activity: problems of theory and practice, 2021, №2 (37). PP. 325-331. URL: <https://publons.com/publon/46289896/>*
9. *Chugunov I., Makohon V. Budgetary projection in the system of financial and economic regulation of social processes. «Baltic Journal of Economic Studies», 2020, Vol. 6, N. 1, PP. 130-135. URL: <https://publons.com/publon/35206733/>*
10. *Офіційний сайт Статистичної організації Європейської Комісії. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>*
11. *Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua>*
12. *Постанова Верховної ради України «Про бюджетну декларацію на 2022-2024 роки» від 15.07.2021 № 1652-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1652-20>*

References

1. *Kejns, Dzh. M. (1935). The General Theory of Employment, Interest and Money by John Maynard Keynes, Fellow of the King's College, Cambridge, published by Harcourt, Brace and Company, and printed in the U.S.A. by the Polygraphic Company of America, New York. URL: <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/keynes/general-theory/> [in Eng.]*

2. Samuelson, P. Nordhaus, W. (2010). *Economics* 19th Edition, 1360 c. URL: <https://www.mheducation.com/highered/product/economics-samuelson-nordhaus/M9780073511290.html> [in Eng.]
3. Blankart, Sh. (2000). *Derzhavni finansy v umovakh demokratii* [Public finances in the conditions of democracy]. Kyiv : Lybid, 654 s. [in Ukr.]
4. Lysiak, L. V. (2015). *Biudzhethna skladova realizatsii dominantnykh napriamiv suspilnoho rozvytku* [The budget component of the implementation of the dominant directions of social development]. Dnipropetrovsk: DDFA. 396 s. [in Ukr.]
5. Makohon V. D. (2016). *Biudzhetni vydatky u systemi sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krainy* [Budget expenditures in the system of socio-economic development of the country. Foreign trade: economics, finance, law] *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*. 3(86). 114–124. [in Ukr.]
6. Chugunov, I., Makohon, V. (2020). Budgetary projection in the system of financial and economic regulation of social processes. «Baltic Journal of Economic Studies», Vol. 6, N. 1, PP. 130-135. URL: <https://publons.com/publon/35206733/> [in Eng.]
7. Chugunov, I. (2021). *Biudzhethna stratehiia suspilnoho rozvytku* [Budget strategy of social development]. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. 532 s. [in Ukr.]
8. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. (2021). Institutional transformations of the public finance system. Financial and credit activity: problems of theory and practice, 2 (37). 325-331. URL: <https://publons.com/publon/46289896/> [in Eng.]
9. Chugunov, I., Makohon, V. (2020). Budgetary projection in the system of financial and economic regulation of social processes. «Baltic Journal of Economic Studies», Vol. 6, N. 1, PP. 130-135. URL: <https://publons.com/publon/35206733/> [in Eng.]
10. Ofitsiinyi sait Statystychnoi orhanizatsii Yevropeiskoi Komisii [Official site of Statistical organization of the European Commission]. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>
11. Ofitsiinyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy [Official site of the Ministry of Finance of Ukraine]. URL: <https://www.minfin.gov.ua/>
12. Postanova Verkhovnoi rady Ukrainy «Pro biudzhethnu deklaratsiiu na 2022-2024 roky» vid 15.07.2021 № 1652-IX [On the budget declaration for 2022-2024 vid 15.07.2021 № 1652-IX] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1652-20> [in Ukr.]

ДАНІ ПРО АВТОРА

Арістов Юрій Юрійович, докторант кафедри фінансів Державного торговельно-економічного університету, вулиця Кіото, 19, Київ, 02156.
[orcid.org/ 0000-0001-7295-4848](https://orcid.org/0000-0001-7295-4848)

DATA ABOUT THE AUTHOR

Aristov Yuriy, Doctoral student of the Department of Finance, State University of Trade and Economics, Ukraine, 02156, Kyiv, 19, Kyoto str.
[orcid.org/ 0000-0001-7295-4848](https://orcid.org/0000-0001-7295-4848)

УДК 336.2

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-54-123-130>

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**Галабурда А. С.
Шевченко С. О.**

Актуальність теми дослідження. Податкова політика – складова частина фінансової політики держави. Податки є основою фінансової стабільності держави та гарантія конкурентної позиції у світовому середовищі, стимулювання господарської діяльності і реалізація соціальної політики. Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої держави поставило перед Урядом завдання щодо перегляду раніше обраних цілей і їх переорієнтації на забезпечення обороноздатності країни та соціальної безпеки громадян. В умовах воєнного стану важливо забезпечити виконання дохідної частини бюджету з метою реалізації державою своїх функцій.

Постановка проблеми. Актуальність обраної теми дослідження обумовлена важливістю детального наукового аналізу податкової політики в умовах воєнного стану, інструментів податкової політики та оцінка стану податкової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теоретико-методологічних засад податкової політики та її ролі в умовах економічних перетворень досліджується багатьма вітчизняними науковцями, серед яких: І. Чугунов [1], В. Андрущенко [2], З. Варналій [3], О. Десятнюк [4], Т. Єфименко [5], Ю. Іванов [6], А. Крисоватий [7], Л. Козарезенко [8], М. Пасічний [9], А. Соколовська [10], та ін.